

Kurban ibadetinin mahiyeti ve hükmü nedir?

Sözlükte yaklaşmak, Allah'a yakınlaşmaya vesile olan şey anlamlarına gelen kurban dinî bir terim olarak, Allah'a yaklaşmak ve O'nun rızasına ermek için ibadet maksadıyla, belirli şartları taşıyan hayvanı usûlüne uygun olarak kesmeyi ve bu amaçla kesilen hayvanı ifade eder (İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 452). Kurban bayramında kesilen kurbanı udhiyye, hacda kesilen kurbanı ise hedy denir.

Akıl sağlığı yerinde, hür, mukim ve dinî ölçülere göre zengin sayılan mümin, ilâhî rızayı kazanmak gayesiyle kurbanını kesmekle hem Cenab-ı Hakk'a yaklaşmakta, hem de maddi durumlarının yetersiz olması sebebiyle kurban kesemeyenlere yardımda bulunmaktadır (Serahsî, el-Mebsût, XII, 8; İbn Nüceym, el-Bahr, VIII, 197). Bu ibadetin ruhunda Hakk'a yakınlık ve halka fedakârlıkta bulunma anlayışı vardır. Kurban, bir müslümanın bütün varlığını, gerektiğinde Allah yolunda feda etmeye hazır olduğunun bir nişanesidir.

Mezheplerin çoğuna göre udhiyye kurbanı kesmek sünnettir (İbn Rüşd, Bidâye, I, 429). Hanefî mezhebinde ise tercih edilen görüş, kurbanın vacip olduğudur (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 146). Kurban, -fikhî hükmü ne olursa olsun- müslüman toplumların belirli simgesi ve şiarı sayılan ibadetlerden biri olarak asırlardan beri özellikle milletimizin dinî hayatında önemli bir yer tutmaktadır.

Kimler kurban kesmekle yükümlüdür?

Kurban kesmek, akıl sağlığı yerinde, bülüğa ermiş (ergen olmuş), dinen zengin sayılacak kadar mal varlığına sahip ve mukim olan her müslümanın yerine getireceği malî bir ibadettir (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 148). Temel ihtiyaçlarından ve borcundan başka 80.18 gr altın veya değerinde para ya da eşyaya sahip olan kimselerin kurban kesmesi gerekir (Mevsîlî, el-İhtiyâr, IV, 252-256; İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 452-453). Ayrıca kurban mükellefiyeti için aranan nisabın üzerinden, zekâtın aksine bir yıl geçmesi şart değildir.

Ailede zengin olan karı-kocadan her birinin ayrı ayrı kurban kesmesi gerekir mi? Evde aile reisinin kurban kesmesi ile zengin olan öteki aile fertlerinden kurban vecibesi düşer mi?

İbadetlerde sorumluluk ve bu sorumluluğun bir neticesi olan ceza ve mükâfat da bireyseldir. İslam dininde aile fertleri arasında mal ayrılığı esası vardır. Bir aile içinde karı, koca ve çocuklardan her birinin malı ayrı ayrı belirlenmişse kendilerine aittir.

Bu itibarla aile fertlerinden karı, koca ve yetişkin çocuklardan kimin borcu ve temel ihtiyaçları dışında 80.18 gr. (20 miskal altını veya bu miktar altın değerinde parası veya nâmî (artıcı) olmasa bile nisaba ulaşan fazla malı ve eşyası varsa, o kimse zengin sayılır. Bu şartlara göre aile fertlerinden dinen zengin sayılan her biri, fıtır sadakası vermekle mükellef oldukları gibi, kurban bayramında da Hanefîlere göre kurban kesmekle yükümlüdürler (İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 452-454).

Şâfiî mezhebine göre ise aile için bir kurban kesmek sünnet-i kifâyedir. Dolayısıyla aileden birisinin kurban kesmesi ile hepsi için sünnet yerine gelmiş olur (Nevevî, el-Mecmû', VIII, 384; Şîrbînî, Muğni'l-muhtâc, IV, 377). Bu görüş asgarî derecede nisâba sahip olan aileler için daha uygundur.

Kurban kesim vakti ne zaman başlar ve biter?

Kurban kesim vakti, bayram namazı kılınan yerlerde bayram namazı kılındıktan sonra; bayram namazı kılınmayan yerlerde ise, fecirden (sabah namazı vakti girdikten) sonra başlar. Hanefîlere göre bayramın 3. günü akşamına kadar devam eder (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 154). Bu süre içinde gece ve gündüz kurban kesilebilir. Ancak kurbanların gündüz kesilmesi daha uygundur. Şâfiîlere göre ise 4. günü gün batımına kadar kesilebilir (Şîrbînî, Muğni'l-muhtâc, IV, 383; İbn Rüşd, Bidâye, I, 436).

Kurban keserken nelere dikkat edilmelidir?

Kurban keserken aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

- a) Usulüne göre bir kesim yapmış olmak için hayvanın yemek ve nefes borularıyla, iki atardamarından en az birinin kesilmesi gerekir. Bu şekilde yapılan bir kesim sırasında, hayvanın omuriliğinin kesilmesi mekruhtur. Bu konuda etlik kesim ile kurbanlık kesim arasında bir fark yoktur.
- b) Hayvanın canı çıkmadan başının gövdesinden ayrılmamasına özen gösterilmelidir.
- c) Kurban edilecek hayvana acı çektirilmemeli ve eziyet edilmemelidir. Bu nedenle hayvanlar ehil kişiler tarafından kesilmeli ve boğazlama işlemi süratli bir şekilde yerine getirilmelidir.
- d) Çevre temizliğı için gerekli tedbirler alınmalıdır.
- f) Hayvanların bir diğzerinin kesimini göreceğ şekilde yan yana bulundurulmamalarına azami özen gösterilmelidir.

Kurban keserken Allah'ın isminin anılmasının, besmele çekilmesinin hükmü nedir? Kesim sırasında hangi dualar okunabilir?

İster kurban niyetiyle olsun ister başka bir amaçla olsun hayvan kesilirken besmele çekilmesi gerekir. Hayvanın kesimi esnasında besmele kasten terk edilirse, o hayvanın eti Hanefilere göre yenmez. Ancak kasıtsız ve unutulmuş besmele çekilmezse, bu hayvanın eti yenilir (Kâsânî, Bedâî, V, 46; İbn Nüceym, el-Bahr, VIII, 190-191). Şâfiîlere göre besmele kasten çekilmesinde bile kesilen hayvanın eti yenir (Mâverdî, el-Hâvî, XV, 95; Şîrâzî, el-Mühezzeb, II, 885).

Kurban kesilirken üç defa "Bismillahi Allahü ekber" denilir ve řu âyetler okunabilir (Semerkandî, Tuhfe, III, 66):

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ

"De ki: Şüphesiz benim namazım, ibadetim/kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emredildi ve ben müslümanların ilkiyim." (En'âm, 6/162-163)

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim." (En'âm, 6/79)

Kurban kestikten sonra namaz kılmak gerekir mi?

Esas olarak kurban namazı diye bir namaz yoktur. Bu namazın dinî bir gereklilik olduğu inancı veya kanaati yanlıştır. Ancak kişi nafîle namaz kılınması mekruh olmayan bir vakitte, sebepli veya sebepsiz dilediğı kadar nafîle namaz kılabilir. Kurban kesen kişi de böyle bir ibadeti yapma imkânına kavuştuğı için Allah'ın verdiği nimete şükür olarak iki rekât nafîle namaz kılabilir.

Kurban eti nasıl değerlendirilmelidir?

Hz. Peygamber (s.a.s.), kurban etinin üçe taksim edilip, bir bölümünün kurban kesemeyen yoksullara dağıtılmasını, bir bölümünün akraba, tanıdık ve komşularla paylaşılmasını, bir kısmının da evde yenmesini tavsiye etmiştir (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 10). Kurban etinin tamamı evde bırakılabilir (Tahâvî, Şerhu me'âni'l-âsâr, IV, 185). Ancak, durumu iyi olan müslümanların, toplumda muhtaçların arttığı bir dönemde kurban etlerinin çoğunu hatta tamamını dağıtmaları daha uygun olur.

Şâfiî mezhebine göre ise, kurban etinden az da olsa fakirlere verilmesi gerekir (Bkz. Nevevî, el-Mecmû', VIII, 413).

Kurban derisi nasıl değerlendirilmelidir?

Kurbanın derisi, bir fakire veya hayır kurumuna verilmelidir. Hz. Peygamber (s.a.s.), veda haccında Hz. Ali'ye, kurban olarak kesilen develerinin başında durmasını ve bunların derileri ile sırtlarındaki çullarını sadaka olarak vermesini, kasap ücreti olarak bunlardan bir şey vermemesini emretmiştir (Müslim, Hac, 348; Buhârî, Hac, 120, 121; Ebû Dâvûd, Menâsik, 21). Buna göre kurban derilerinin para karşılığında satılması, kurbanın kesimi veya bakımı için ücret olarak verilmesi caiz değildir (İbn Nüceym, el-Bahr, VIII, 203). Derinin satılması hâlinde bedelinin yoksullara verilmesi gerekir (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 165).

Ancak kurbanın derisi, bir yoksula veya hayır kurumuna bağışlanabileceği gibi, evde namazlık, kalbur ve benzeri ev eşyası yapılarak kullanılmasında da bir sakınca yoktur (Kâsânî, Bedâi', V, 81; Merğînânî, el-Hidâye, VII, 164).

Kurban eti, derisi, bağırsakları gibi kurban ürünlerinin satılması caiz midir?

Kurbanın eti, —kısmen veya tamamen— sahibi ve ev halkı tarafından tüketilebileceği gibi, ister zengin, ister yoksul olsun başka kimselere de hediye ve sadaka olarak verilebilir (Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 10).

Ancak kurbanın et, sakatat, deri, yün ve süt gibi unsurlarının satılması caiz değildir (İbn Nüceym, el-Bahr, VIII, 203). Zira Hz. Peygamber (s.a.s.), "Kim kurbanın derisini satarsa, kurban kesmemiş gibidir." (Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IX, 496) buyurmuştur. Bu sebeple kurbanın derisi ya da etinin satılması hâlinde alınan bedelin sadaka olarak verilmesi gerekir (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 165).

Kurbanın derisi, bir yoksula veya hayır kurumuna bağışlanabileceği gibi, evde namazlık, kalbur ve benzeri ev eşyası yapılarak kullanılmasında da bir sakınca yoktur (Kâsânî, Bedâi' V, 81; Merğînânî, el-Hidâye, VII, 164).

Kurban kesen kasaba ücret vermek caiz midir? Kurban etinin bir kısmı veya derisi kesim ücreti olarak verilebilir mi?

Hayvanın kesim ameliyesi ibadet değildir. Bu yüzden kurban kesen kasabın ücret alması caizdir. Ancak kesim işini yapan kişiye ücret olarak kurbanın derisi veya etinin bir kısmı verilemez. Çünkü verildiği takdirde, kurban ibadetini yerine getirmek için gerekli maddi külfetin bir kısmı bizzat ibadetin kendisi üzerinden karşılanmış olur. Hz. Ali'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.s.), develer kesilirken başında durmamı, derilerini ve sırtlarındaki çullarını yoksullara paylaştırmamı emretti ve onlardan herhangi bir şeyi kasap ücreti olarak vermeyi bana yasakladı ve 'kasap ücretini biz kendimiz veririz' buyurdu." (Buhârî, Hac, 120-121; Müslim, Hac, 348; Ebû Dâvûd, Menâsik, 21)

Kişi beslediği ve kurban olarak kesmeyi kararlaştırdığı bir hayvanın sütünden veya gücünden yararlanabilir mi?

Bir kimse, kendi evinde besleyip büyüttüğü bir hayvanı, kurban olarak keseceğine karar verse; bu hayvanın gücünden veya dişi ise sütünden yararlanabilir. Fakat kurban olarak alınan bir hayvanın kesim öncesinde sütünden ve yününden yararlanmak uygun değildir. Çünkü bu durumda hayvan satın alınmasından itibaren kurbanlık olarak belirlenmiş olmaktadır. Şayet böyle bir hayvandan yararlanılmışsa, yararlanma bedeli sadaka olarak verilmelidir (el-Fetâva'l-Hindiyye, V, 371; İbn Âbidîn, Reddü'l-muhtâr, IX, 475-476).

Kurban kesmek yerine sadaka vermekle bu ibadet yerine getirilmiş olur mu?

İbadetlerin şekil, şart ve rükünleri olduğu gibi hikmetleri, amaçları ve teşri gerekçeleri de vardır. İbadetlerdeki bu özelliklerin birbirinden ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Diğer taraftan ibadetler ancak emredildikleri şekliyle yerine getirilir. (Kâsânî, Bedâi', V, 40). Her ibadetin bir yapılış şekli vardır. Kurban ibadeti de ancak kurban olacak hayvanın usûlüne uygun olarak kesilmesiyle yerine getirilebilir (el-Fetâva'l-Hindiyye, V, 360). Bedelini infak etmek suretiyle, kurban ibadeti yerine getirilmiş olmaz. Zira hayvanın kesilmesi bu ibadetinin rükünüdür.

Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) de, kurban meşru kılındıktan sonra her yıl bizzat kurban kesmek sureti ile bu ibadeti yerine getirmiştir (Buhârî, Hac, 117, 119; Müslim, Edâhî, 17).

Hız. Peygamber (s.a.s.), kurban bayramında, Allah katında en sevimli ibadetin kurban kesmek olduğunu, kurbanın kesilir kesilmez Allah katında makbul olacağını ve kurban edilen hayvanın her bir parçasının kişinin hayır hanesine kaydedileceğini ifade etmiştir (Tirmizî, Edâhî, 1; İbn Mâce, Edâhî, 3).

Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmak niyetiyle, karşılıksız olarak fakir ve muhtaçlara yardım etmek, iyilik ve ihsanda bulunmak da müslümanın önemli vazifelerinden biridir. Zaruret derecesinde ihtiyaç içerisinde bulunan kimseye yardım etmek dinimizde farz kabul edilmiştir. Ancak, bu iki ibadetin birbirinin alternatifi olarak sunulması doğru değildir. Bu sebeple kesme olmadan hayvanı, sadaka olarak bir kişiye vermek kurban yerine geçmez (İbn Âbidîn, Reddû'l-muhtâr, IX, 454, 463). Aynı şekilde kurban bedelini de yoksullara ya da yardım kuruluşlarına vermek suretiyle, kurban ibadeti ifa edilmiş olmaz (Serahsî, el-Mebsût, XII, 13).

Akika, adak, udhiyye ve nafil kurbanlar için aynı büyükbaş hayvana ortak olunabilir mi?

Ortak kesilen kurbanlarda, hissedarlardan her birinin kurbanlarını aynı maksat için kesmiş olmaları gerekmez. Ortakların her birinin ibadet niyetiyle katılmış olması kaydıyla bir kısmı udhiyye, diğer bir kısmı ise adak, akîka, nafil kurbanı olarak niyet edebilirler (Kâsânî, Bedâi' V, 71).

Vekâlet yoluyla kurban kesilebilir mi? Kişinin bulunduğu şehir veya ülke dışında vekâletle kurban kestirmesinin hükmü nedir?

Kişi, kurbanını bizzat kesebileceği gibi vekâlet yoluyla başkasına da kestirebilir. Zira kurban, hac ve zekât gibi mal ile yapılan bir ibadettir; mal ile yapılan ibadetlerde ise vekâlet caizdir (Kâsânî, Bedâi', V, 67; Mevsilî, el-İhtiyâr, IV, 263-265; Remlî, Nihâyetü'l-muhtâc, VIII, 132). Nitekim Hz. Ali'nin (r.a.) şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Resûlullah (s.a.s.), develer kesilirken başında durmamı, derilerini ve sırtlarındaki çullarını paylaştırmamı emretti ve onlardan herhangi bir şeyi kasap ücreti olarak vermeyi bana yasakladı ve 'kasap ücretini biz kendimiz veririz' buyurdu." (Buhârî, Hac, 120; Ebû Dâvûd, Menâsik, 19)

Vekâlet, sözlü veya yazılı olarak ya da telefon, internet, faks ve benzeri iletişim araçları vasıtasıyla verilebilir. Vekil tayin edilen kişi veya kurum aldığı vekâleti gereği gibi yerine getirmelidir. Kurbanda önemli olan, kişinin niyetinin Allah için olması ve vekâleten kendisi adına kurbanın kesilmesidir.

Dolayısıyla kurbanın yurt içinde başka bir ilde ya da yurt dışında kesilmesinde sakınca bulunmamaktadır. Kurban fiyatlarının kesilen ülkeye göre az veya çok olması bu durumu değiştirmez. Ancak yaşadığı yerde muhtaç ve fakirler varsa kişinin, kurbanını orada kesip dağıtması daha uygun olur. Çünkü kişinin yaşadığı yerdeki fakirlerin ve komşuların onun üzerinde hakları vardır.

Satın alınan kurbanlığın ölmesi durumunda ne yapılmalıdır?

Satın alınan kurbanlığın kesilmeden önce ölmesi hâlinde satın alan kişinin maddi durumuna göre farklı hüküm uygulanır. Şayet kişi varlıklı ise, başka bir hayvanı kurban olarak keser. Çünkü kendisine vacip olan kurbanı kesmiş değildir. Fakat yoksulsa yenisini almasına gerek yoktur. Çünkü yoksula kurban vacip değildir, satın almakla, satın aldığı hayvanı kesmeyi kendisine vacip kılmıştır. Aldığı hayvan ölünce, vücûbiyet düşer ve yenisini almak gerekmez (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 160; Kâsânî, Bedâi', V, 66).

Kurbanlık olarak satın alınan hayvana, daha sonra başkaları ortak edilebilir mi?

Kurban kesmek isteyen kişiler, büyükbaş hayvanlara yedi kişiye kadar ortak olabilirler. Böyle bir hayvan, yedi kişiye kadar ortak olarak satın alınabileceği gibi, alındıktan sonra veya elde bulunan büyükbaş hayvana yedi kişiyi geçmemek kaydıyla başkaları da ortak edilebilir (İbn Nüceym, el-Bahr, VIII, 198). Ancak ortak olunan büyükbaş hayvanın her bir hissesinin, yedide birden az olmaması gerekir (el-Fetâva'l-Hindiyye, V, 376).

Kurbanın satıldıktan sonra satıcının elinde dururken ölmesi veya başka bir sebeple kesilememesi durumunda ne yapılmalıdır?

Satım işlemi tamamlandıktan sonra, malın teslim alınma imkânı verilmesine rağmen müşteri o anda teslim almayıp satıcının yanında kalmasını isterse söz konusu malı gerçekte kabzetmiş ve ardından satıcıya emanet bırakmış sayılır. Bu kural gereğince satın alınıp da, korunmak veya beslenmek üzere kurban bayramına kadar satıcının yanında bırakılan kurbanlık hayvan onun yanında emanet hükmündedir. Emanet malın telef olması hâlinde, emaneti elinde tutanda kasit, kusur veya ihmal bulunmadığı sürece sorumlu olmaz. Dolayısıyla, satıcı emanet malı, korunması gerektiği şekilde korur da buna rağmen mal telef olursa onu tazmin etmesi gerekmez; mal müşterinin malı olarak telef olur (Merğînânî, el-Hidâye, VI, 211). Bu durumda, kurbanlık hayvanın daha önce ücreti ödenmemişse, alıcının ödemesi gerekir. Ölen hayvanı satın alan kişi zenginse, yenisini alıp kesmek zorundadır. Yoksulsa yeniden hayvan alıp kesmesi gerekmez (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 160; Mehmed Zihni, Ni'met-i İslam, s. 880).

Fakat kurbanlık hayvanı elinde emanet olarak bulunduran kimse, onu gerektiği şekilde korumaz veya ihmalkâr davranır ve bu yüzden hayvan telef olursa hayvanın değerini tazmin etmesi gerekir (Merğînânî, el-Hidâye, VII, 160). Bu durumda da hayvan sahibi zenginse yenisini alıp keser. Yoksulsa kesmesine gerek yoktur.

Bununla birlikte satımı yapılan hayvanın müşteri tarafından kurban bayramı günlerinde teslim alınması tarzında yapılan bir satım akdinde, teslim-tesellüm akit anında gerçekleşmediğinden teslimine kadar geçen zamanda meydana gelecek zarar, satıcıya ait olur. Zira teslim, müşteri hayvanı kurban etmek üzere götürmeye geldiği zaman gerçekleşmektedir. Teslim öncesi hayvanın helak olması halinde ise zarar satıcıya aittir (Mecelle, mad. 293).

Buna göre alıcının yanında nakliye aracı ve yardımcı götürmeden hayvanı satın almış olması ve bayram gününe kadar hayvanın satıcının yanında kalması hususunda tarafların anlaşmış olmaları, satın alınan bir hayvanın satıcıya emanet bırakılmasından çok, hayvanın bayrama kadar satıcı tarafından bakılması şartıyla satışı mahiyetindedir. Bu durumda teslim gerçekleşmeden hayvan öldüğü takdirde zarar satıcıya ait olur. Ancak alıcı hayvanın yularını tutup teslim aldığını beyan eder ve ondan sonra da alıcıya emanet bıraktığını söylerse, hayvan emanet hükümlerine tabi olur.